

Bir Hâtıratın Işığında Bedevî Tarikatı Şeyhi Hüseyin Nureddin Efendi (1867-1946)

Hüseyin Nureddin Efendi (1867-1946), The Sheikh
of Badawiyya Tariqa, in the Light of a Memoir

Öncel DEMİRDAŞ^a

^aTemel İslam Bilimleri Bölümü,
Tasavvuf AD,
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,
Ankara, TÜRKİYE

Received: 12.03.2019
Received in revised form: 11.04.2019
Accepted: 11.04.2019
Available online: 26.06.2019

Correspondence:
Öncel DEMİRDAŞ
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,
Temel İslam Bilimleri Bölümü,
Tasavvuf AD,
Ankara, TÜRKİYE
onceldemirtas@gmail.com

ÖZ Edebi bir tür olan hâtırat, kaleme alındığı dönemin sosyo-kültürel yapısının yanı sıra siyasî, içtimai, dinî ve tasavvufî hayatına ışık tutan bir kaynaktır. Elimizdeki bu hâtırat; günlük, mektup ve tarihî belgelerle birlikte otobiyografik karakterli bilgileri de gelecek nesillere aktarmaktadır. İslâm Tasavvufu üzerine araştırmalar yapan Danimarkalı Carl Vett 1925 senesinde İstanbul'a gelip Kelâmî Dergâhı'nda kaldığı süreçte kaleme aldığı Hâtırat, XX. yüzyıl İstanbul toplumunun dinî ve tasavvufî hayatına dair önemli bilgiler içermektedir. Eser, müellifinin İstanbul'da incelediği tarikatlar ve görüştüğü şeyhler hakkında aktardığı bilgiler sebebiyle ağırlıklı olarak tasavvufî bir niteliğe sahiptir. Carl Vett, İstanbul'da ziyaret ettiği Bedeviyye Tarikatı şeyhi Hüseyin Nureddin Efendi'yle (ö.1946) alakalı önemli bilgiler aktarmıştır. Bu çalışmada, Carl Vett'nin hâtıraları çerçevesinde şehrin dinî, tasavvufî ve sosyo-kültürel hayatına ait malumat değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hâtırat; tasavvuf; İstanbul Bedeviyye; Kelâmî Dergâhı

ABSTRACT Memoir as a literary genre is a source that sheds light on the socio-cultural structure of the period in which it was written, as well as its political, social, religious and mystical life. In addition to the diaries, letters and historical documents, The Memoir which we have also conveys autobiographical information to future generations. The Danish Carl Vett, who conducted research on Islamic mysticism, came to İstanbul in 1925. The Memoir he wrote during the time he stayed at "Kelami Dergâhı" in İstanbul contains important information about the religious and mystical life of İstanbul society in the 20th century. The work has predominantly mystical nature because of the information the writer gave about the orders (tariqas) he studied in İstanbul and about the sheikhs he interviewed. Carl Vett shared important information about Hüseyin Nureddin Efendi (d.1946), the sheikh of Badawiyya tariqa, whom he visited in İstanbul. In this study, information about the religious, mystical and socio-cultural life of the city has been evaluated through the memoirs of Carl Vett.

Keywords: Memoir; sufism; İstanbul Badawiyya; Kelami Dergâhı

Hâtırat; edebî bir yazı türü olup yaşanan ve baştan geçen olayların anlatıldığı otobiyografik eserlerin ortak adıdır. Hâtırat, kaleme alındığı dönemdeki toplumun sosyal hayatı yanında tarihî, coğrafi, siyasî, ekonomik ve kültürel hayatını hâtırat sahibinin gözünden yansıtan eserlerdir. Kültürümüzde hâtırat, tezkire, menâkıb, tarih, rihlât, zikriyât, müzekkirat, vefeyat, havâdis, sefername, vekâyi', sergüzeşt, seyahatname, sefâretnâme gibi eserler içinde yer alırken, bu husus Batı'da annales,

chroniques, commentaires, journal, souvenirs, memoires terimleriyle karşılık bulmuştur.¹ Muallim Naci, hâtırayı “Hatırda kalmış olan husus, keyfiyet” olarak tarif eder ve hâtıranın cem’inin (çoğulu) hâtırat olduğunu belirtir.² Onun yaptığı bu tarif hâtıranın mahiyetinin anlaşılması açısından önemlidir.

Hâtırat türü eserler, başta tarih olmak üzere pek çok alanda birinci el kaynak durumundadır. Çalışmamızda ele aldığımız hâtırat da Carl Vett adlı bir Danimarkalı tarafından yazılmıştır. Carl Vett, bu hâtıratı Esad-ı Erbîlî’nin (ks) Kelâmî Dergâhı’nda kaldığı iki haftalık süreçte kaleme almıştır. Eserde, İstanbul’da özellikle de tasavvufi çevreleri ziyaretleri esnasında başından geçen hâtıraları nakletmektedir. Bu hâtıratı kaleme döken Carl Vett kimdir? Şimdi ulaşabildiğimiz kadarıyla hayatı hakkında bilgi vereyim.

CARL VETT

1870’li yıllarda Kopenhag’da dünyaya geldi. Kendisi önce sosyal bilimler alanında araştırmalar yaptı. Daha sonra ise ilgi alanı olan mistik, medyumistik ve psikolojik konulara yöneldi. Zamanla ruhbilimde derinleşti. 1905 tarihinde Danimarka’da kurulan Psişik Araştırma Cemiyeti’nin (The Society of Psychical Research) 1920’li yıllardaki yöneticisi oldu. 1921 sonbaharında Kopenhag’da I. Uluslararası Metapsişik Konferansı’nın (The First International Conference of Psychical Research) düzenlenmesini sağladı.

Çalışmaları sırasında Hindistan’a giden Carl Vett, orada tanıştığı bir imamın ve Batılı araştırmacıların tavsiyesi ile İslâm Tasavvufu üzerinde çalışmaya karar verdi. 1925 Nisan’ında İstanbul’a geldi, orada çeşitli tarikatları inceledi ve şeyhefendilerle görüşmeler yaptı, fikir alışverişinde bulundu. Mesela Fatih Türbedarı Ahmed Amîş Efendi,³ Küçük Hüseyin Efendi,⁴ Abdalbaki Baykara,⁵ Hüseyin Nureddin Efendi bunlar arasındadır. İstanbul’da 15 gün Kelâmî Dergâhı’nda da kalarak Muhammed Esad-ı Erbîlî (ks) ve hulefâsı ile görüşmeler yaptı.

Carl Vett, İstanbul’da kaldığı süre içerisinde topladığı hâtıraları 1931 senesinde Almanca olarak “Seltsame Erlebnisse in Einem Derwisch Kloster” adıyla yayınladı. Bu hâtırat 1953’te İngilizce’ye çevrilip Los Angeles’te Derwish Diary ünvanıyla ikinci kez neşredildi.⁶ Türkçeye çevirisi ilk kez Ethem Cebecioğlu tarafından “Kelâmî Dergâhından Hâtıratlar” adıyla kazandırılmıştır.⁷ İşte bu makalede, Bedevi Tarikatına ait Kasımpaşa’daki Ebürriâ Tekkesi son şeyhi Hüseyin Nureddin Efendi’yi ele alacağız ve Vett’in hâtıratındaki malûmatı referans olarak mezkûr şeyhin tanıtımını yapacağız.

¹ M. Orhan Okay, “Hâtırat”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, 16/445.

² Muallim Nâci, *Lügât-ı Nâci*, İstanbul 1318/1902, “Hâtıra” maddesi, s.331.

³ Ahmed Amîş Efendi 1207/1807 tarihinde Tuna vilâyetine bağlı Tırnova kasabasında dünyaya gelmiştir. Halvetiyye tarikatının Şa’bâniyye kolu son devir şeyhlerindedir. Döneminin ilim irfan yıldızlarından biri olan Amîş Efendi tasavvufi eğitimde sohbet ve telkin yolunu tercih etmiştir. 1338/1920’de Babanzâde Ahmed Naim Bey’in evinde vefat eder ve Fatih Camii hazîresine defnedilir. Bkz: Öncel Demirdaş, “Fatih Türbedarı Tırnovalı Ahmed Amîş Efendi (ö.1338/1920) ve İrşad Metodu” *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, 2012, c. 23, sayı: 1, s. 10 vd.

⁴ Nakşibendî-Hâlidî şeyhi Küçük Hüseyin Efendi 1832’de Ankara Arslanbay mahallesinde dünyaya geldi. Kısa boylu olduğu için Küçük Hüseyin ismiyle bilinir. Nakşibendî-Hâlidî şeyhi Hacı Feyzullah Efendi’ye intisap etti. 14 Mart 1930 tarihinde 98 yaşında vefat etti ve Eyüp Gümüşsuyu Mezarlığına defnedildi. Osmanzâde Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, (sad. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz), Kitabevi Yay., İstanbul 2006, c.2, ss.327-330.

⁵ Mevlevî şeyhi ve şair Abdalbaki Baykara 20 Temmuz 1883’te Yenikapı Mevlevihânesi’nde doğdu. Mesnevîhan Esad Dede’den Farsça ve Hasırîzâde Mehmed Elif Efendi’den tasavvuf ve Mesnevî dersleri okudu. Şeyh Abdülvâhid Çelebi tarafından 30 Mayıs 1908’de Yenikapı Mevlevihânesi şeyhlik makamına tayin edildi. 28 Şubat 1935 tarihinde vefat etti ve Yenikapı Mevlevihânesi’nin ilk şeyhi Kemal Ahmed Dede’nin (ö.1615 [?]) yanına defnedildi. Nuri Özcan, “Baykara, Abdülbâki”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1992, 5/246-247.

⁶ Carl Vett, *Derwish Diary*, (*Derişler Arasında İki Hafta*), çev. Ethem Cebecioğlu, Kaknüs Yay., İstanbul 2004.

⁷ Carl Vett, *Kelâmî Dergâhından Hatıralar*, çev. Ethem Cebecioğlu, Muradiye Yay., Ankara 1992. “*Kelâmî Dergâhından Hatıralar*” ismiyle yapılan tercümenin ilk tercüme olması, Tasavvuf alanında akademik çalışmaları bulunan ve bu alanda akademisyen olarak görev yapan Prof. Dr. Ethem Cebecioğlu tarafından yapılması dolayısıyla makalede bu tercüme tercih edilmiştir. Diğer tercüme için bkz: Carl Vett, *Tekke Günlüğü*, (çev. Ercüment Asil-Haşım Koç), Elest Yay., İstanbul 2004.

BEDEVİYYE

Bedeviyye, Seyyid Ahmed el-Bedevî (ö. 675/1276) tarafından kurulan ve daha çok Mısır'da yaygınlık kazanan bir tarikattır. Tarikatı'nın kurucusu olarak bilinen Seyyid Ahmed-i Bedevî 596/1200'de Fas'ta Merakeş yakınlarında Zükâku'l-Hacer'de doğmuş,⁸ 675/1276'da Tanta'da (Mısır) vefat etmiştir.⁹ Tarikatı Mısır'da müesseseseleşerek Ahmediyye/Bedeviyye olarak tanınmıştır. Köken olarak Kadiriliğe dayandığı söylenir.¹⁰ Ahmediyye olarak da bilinen bu tarikatın temelini Bedevî'nin fikirleri oluştururken âdâb ve erkân ile ilgili hususların büyük bir kısmının daha sonraki asırlarda teşekkül ettiği bilinmektedir. Kur'an ve Sünnet'e bağlılık, kalbî zikir, teheccüd namazı, sıkıntılara karşı sabır ve tahammül gösterme, sözünde durma, kötülöklere iyilikle karşılık verme, gariplere ve misafirlere ilgi gösterme, mütevazı olma, şeyhlerle hürmet etme ve dervişliğin âdâbına riayet etme tarikatın esaslarıdır.¹¹

Tarikatın günümüzdeki durumuyla ilgili olarak araştırmacılar, Bedevîliğin Mısır'da 13 ayrı kol halinde varlığını sürdürdüğünü belirtirler.¹² 18. asırda İstanbul'da faaliyet göstermeye başlayan ve yaygınlaşan bu tarikatın 8 tekkesi vardır. Son şeyhleri itibarıyla bu tekkeler şunlardır:

- 1- Kasımpaşa'da Ebürrızâ Tekkesi: Son şeyhi Hüseyin Nureddin Efendi (ö. 1946)
- 2- Eyüp'de İslâm Bey Tekkesi: Son şeyhi İsmail Hakkı Efendi (ö.1976)
- 3- Kocamustafapaşa'da Ağaçkakan Tekkesi: Son şeyhi Mehmet Atâullah Aşkî Efendi (ö.1932)
- 4- Beylerbeyi'nde İstavroz Bedevî Tekkesi (veya Hüseyin Efendi Tekkesi): Son şeyhi Seyyid Nesib Efendi (ö.1925)
- 5- Çengelköy Bedevî Tekkesi: Şeyh Siyahî Efendi veya diğer adı Seyfullah Efendi olabilir.
- 6- Üsküdar'da Şeyh Hâsib Efendi Tekkesi (veya Şeyh Sadık Efendi Tekkesi): Şeyh Ali Babazâde
- 7- Beylerbeyi'nde Şeyh Hâmil Efendi Tekkesi: Şeyh Hâmil Efendi (ö.1903-4)
- 8- Kasımpaşa'da Arapzâde Tekkesi: Şeyh Enver Efendi.¹³

Bunlar içinde makalemizin konusu, Bedeviyye Şeyhi, Hüseyin Nureddin Efendi'dir. Görev yeri, yukarıda da belirttiğimiz gibi Eyüb/Kasımpaşa'daki Ebürrızâ Tekkesidir. Ne zaman inşâ edildiği kesin olmamakla birlikte kurucu şeyh Ebürrızâ adıyla ma'ruf Şeyh Mehmed Şemseddin Efendi (ö.1739) referans alınırsa 18. yüzyılın başıdır diyebiliriz.¹⁴

Bu Şeyhefendi'den sonra Ebürrızâ Tekkesi'nde sırasıyla Şeyh Ali Efendi (ö.1766), Şeyh Mehmed Bosnavî Efendi (ö.1779), Şeyh Mehmed Şehâbeddin Efendi (ö.1818), Şeyh İsmail Bedreddin Efendi (ö.1875), Şeyh Mehmed Şemseddin Efendi (ö.1894) ve bu zâtın büyük oğlu, yazımızın konusu olan Şeyh Hüseyin Nureddin Efendi'dir.¹⁵

1925 senesi Nisan başında İstanbul'a gelen Danimarkalı Avrupa Psîşik Araştırma Cemiyeti Genel Sekreteri Mösyö Carl Vett,¹⁶ Esad-ı Erbilî (ks) Hazretlerinin Kelâmî Dergâhı'nda 15 gün misafir olarak kalır.¹⁷ Orada kalışının onuncu günü bir Alman müzisyen ve tercümanıyla birlikte Eyüb Kasımpaşa'daki

⁸ Derya Baş, *Seyyid Ahmed el-Bedevî, Tarikatı ve İstanbul'da Bedevîlik*, Kitabevi Yay. İstanbul 2008, s.32.

⁹ Baş, *Seyyid Ahmed el-Bedevî*, s.156; ayrıca bkz. Ebü'l-Mehâsin Cemâleddin Yusuf İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-Zâhire fî Mülûki Mısır ve'l-Kâhire*, Vezâretü's-Sekâfe ve'l-İrşad, Kahire, 1929, 7/252.

¹⁰ Baş, *Seyyid Ahmed el-Bedevî*, s. XI-XII. Afrika'da aynı kökenden Desûkiyye, Senûsiyye ve Bedeviyye tarikatlarının çıkışı dikkat çekicidir.

¹¹ Mustafa Kara, "Bedeviyye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1992, 5/318.

¹² Kara, "Bedeviyye", 5/318.

¹³ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, c.5, s.307; Baş, *Seyyid Ahmed el-Bedevî*, ss. 470-539.

¹⁴ M. Baha Tanman, "Ebürrızâ Tekkesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, 10/364-365.

¹⁵ Baş, *Seyyid Ahmed el-Bedevî*, s.476.

¹⁶ Ethem Cebecioğlu, *Kastamonulu Hasib Yılcıoğlu, (Allah Dostları-5)*, Sami Efendi İlim ve Kültür Yardımlaşma Vakfı Yay., Ankara 2010, s.27.

¹⁷ Vett, *Dervişler Arasında*, ss.61-197.

Bedeviyye Tarikatı Ebürriżâ Dergâhı şeyhi Hüseyin Nureddin Efendi'yi ziyaret ederler.¹⁸ Hâtırat'tan anlaşıldığı kadarıyla Vett, mezkur Şeyh Efendiyle daha önceden tanışmaktadır. Şeyh Efendi üst seviyede entellektüel bir kişilik olup Dâru'l-Fünûn Hukûk Fakültesi mezunudur. O sıralar 58 yaşlarında olup ilim, irfan, hizmet ve irşâdla meşguldür. Şeyhefendinin ilmî birikimi göz önünde tutulursa o dönem aydınları gibi muhtemelen Fransızcaya da aşinâdır.

Vett'in Hâtırat'ında Şeyhefendi'yle yaptığı sohbet 5 sayfalık yer ayırması, onun görüşlerini, ilmî seviyesini anlatması hatta bazı meziyetlerini övmesi, Erken Dönem Cumhuriyet Tasavvuf Tarihi'ne ışık tutması açısından büyük öneme sahiptir. Özellikle bu görüşme, Kasım 1925'te tekkelerin kapatılmasından önce ve Cumhuriyet'in ilanından sonraki geçiş döneminde tekkelerin sosyolojik yapısına ayna tutması yönüyle de dikkat çeker. Şimdi Hâtırat'ta anlatılan Hüseyin Nureddin Efendi'yi daha yakından tanıyalım.

HÂTIRATA GÖRE HÜSEYİN NUREDDİN EFENDİ

Carl Vett, tekkede Hüseyin Nureddin Efendi'nin bizzat anlattıklarına dayanarak onu şöyle tanıtır: Hüseyin Nureddin Efendi Cumhuriyet'in ilanından sonra Ebürriżâ Tekkesi'nin bozulan malî yapısını düzeltmek üzere 29 Ekim 1923'ten sonra Ankara'ya gider, hükümet yetkilileriyle görüşür. Hükümet yetkilileri bu entelektüel şeyhin manevî kişiliğinden öyle etkilenirler ki, ona milletvekili olması yönünde teklifte bulunurlar. Ancak Şeyhefendi, bu teklifi nazikçe "*Allah (cc) yolundaki manevî hizmeti, sorumluluk gereği milletvekilliği için terk edemeyeceğini*" söyleyerek reddeder. Yetkililer bu cevap karşısında üzülünce Nureddin Efendi şu açıklamayı yapar: "*Evet, birkaç eşe ve çok sayıda çocuğa bakıyorsanız milletvekilliği gibi kazancı yüksek bir görevi reddetmek zor... Ama durum bu... Manevî sorumluluk gereği tekkede göreve devam edeceğim.*"¹⁹

Nureddin Efendi'nin oğlu on yaşında olmasına rağmen, zikir halkasında oldukça mahirane bir şekilde deveran yapabilmektedir, Vett o çocuğun bu olgunluğundan etkilenmiştir.²⁰

Hâtıratındaki bu bilgilerin ışığında Şeyh Nureddin Efendi'nin nesiller boyu Ebürriżâ Tekkesine hizmet edegelen bir sülaleye mensup olması, sorumluluk duygusu ve özellikle Allah (cc) aşkı, onu milletvekilliğini redde sevk etmiştir diyebiliriz. Çünkü babası Şeyh Şemseddin Efendi (ö.1312/1894), dedesi İsmail Bedreddin Efendi (ö.1291/1875), dedesinin babası Mehmed Şehâbeddin Efendi (ö.1234/1818) ve nihayet beşinci göbek dedesi Şehâbeddin Efendi'nin Bosnalı kayınpederi Şeyh Mehmed Efendi (ö.1193/1779)'lerin tamamı müteselsil olarak Ebürriżâ Tekkesi'nin şeyhleridir.²¹ Özetle belirtmek gerekirse Hüseyin Nureddin Efendi ve dedeleri, yaklaşık 200 yıldan beri Ebürriżâ Tekkesi'ne hizmet ediyorlardı. İşte bu güçlü manevî bağ, onun tekkeyi terk edip mecliste milletvekilliği görevine geçmesine engel olmuştu.

Bu beş nesilden önceki ilk iki isim tekkeyi kuran Ebürriżâ Seyyid Mehmed Şemseddin (ö.1152/1739) ile İmam Ali Efendidir (1180-1766).²² 1284/1867 tarihinde Dergâh'ta dünyaya gelen Hüseyin Nureddin Efendi Darü'l-Funun Hukuk Fakültesi mezunuydu. Tekkeye şeyh olmadan önce çeşitli memuriyetlerde bulunmuştu.²³

¹⁸ Vett, *Dervişler Arasında*, ss.136-146.

¹⁹ Vett, *Dervişler Arasında*, s.143.

²⁰ Vett, *Dervişler Arasında*, s.144.

²¹ Baş, *Seyyid Ahmed el-Bedevî*, ss.475-6.

²² Baş, *Seyyid Ahmed el-Bedevî*, ss.474-5; ayrıca bkz: Tanman, "Ebürriżâ Tekkesi", 10/364-365.

²³ Baş, *Seyyid Ahmed el-Bedevî*, s.476.

Hüseyin Nureddin Efendi kaynaklara göre Beyoğlu Mahkemesi Başkâtibiydi. Ailenin en büyük oğ-
luydu. O'nun son vazifesi, İstanbul Aslı III. Ceza Mahkemesi Başkâtipliğidir. Buradan emekli olduktan
sonra (muhtemelen 50 yaşlarında ve 1917 senesinde) tekkesinde uzlete çekilen Hüseyin Nureddin Bey,
kendisini tamamen ilme, irfana, araştırmaya ve ibadete vermiştir. Terbiyeli, kibâr, ahlâklı, sâkin tabiatlı,
güleryüzlü mütevâzı bir kimse olduğu söylenmektedir. 3 Haziran 1946 tarihinde, daha önce yıkılan
(1927-8) tekkesine yakın bir yerde vefat etmiştir.²⁴ Mezarı elân tamir edilmiş haldeki tekkenin hazire-
sindedir.²⁵

Carl Vett, daha önceden de tanışıp dostluğunu kazandığı entelektüel birikimiyle dikkati çeken bu
şeyhe yaptığı ziyareti hâtıratında detaylı bir şekilde anlatır.²⁶ Vett'in gittiği bu tekke, bugünkü konu-
muyla tam adresi, Kasımpaşa ile Tatavla (Kurtuluş) semtlerinin sınırında Hacı Ahmed Efendi Mahalle-
si'nde Ebürrızâ Dergâhı sokağı ile Ebürrızâ Dergâhı çıkamazının kavşağındadır.²⁷ Bu eski tekkenin²⁸
son şeyhi Hüseyin Nureddin Bey²⁹ aynı zamanda Vett'in anlattıklarına bakılırsa kemal ehli bir
seyyiddir.

Misafirlerini kabul eden Şeyh'in çalışma odası Avrupaî tarzda tefriş edilmiş olup duvarlar tamamen
kitaplarla doludur. Kütüphanesi oldukça zengindir. Vett, şeyhin odasını şöyle tasvir eder: "Köşedeki bir
divanda yakın bir dostuyla birlikte bağdaş kurmuş oturuyordu. Önünde oturduğu pencere, tekkenin
bahçesinden tâ eski Bizans surları kalıntılarına kadar uzanan, resmetmeye değer bir manzaraya açılıyor-
du."³⁰ Akıcı anlatımıyla Vett şöyle devam ediyor:

Beni tekrar gördüğüne sevinen Bedevi Şeyhi, dostça yanaklarıma dokundu ve tercüman vasıtasıyla:

"Görüşmesek de sürekli kalbî bir irtibata sahip olduğumuzu" söyledi. Ona:

"Şimdi gerçekten kardeş olduk" dedim, "Çünkü ben de bir derviş oldum" deyince bana: "Siz şimdi
derviş olmadınız, zaten hep derviştiniz" diye karşılık verdi."³¹

Kardeşlik, yakınlık ve dostluk rüzgârıyla ortaya çıkan bu gibi sohbetlere, genellikle yabancıların İslâm'ı
nasıl gördüğü üzerinden başlanır.

Şeyh Hüseyin Nureddin Efendi şu girişle konuşmayı başlattı:

-İslâm'a en çok zarar veren, onun tebliğini yapanlardır. Bu her zaman böyle olduğu gibi bugün de
böyle. Bir zamanlar Suriye'ye seyahat eden iki Müslüman, bir Yahudi kasabasına uğramışlar. Akşam na-
mazı girince bunlardan biri ezan okumak isteyince diğeri "Okumasan iyi olur" diye tavsiyede bulunmuş,
ama o yine de ezanı okumuş. Namaz bittikten sonra, zengin bir Yahudi evinden çıkıp gelmiş ve çok cömert
olarak hazırladığı sofrasına davetle, onlara çok lezzetli yemekler ikram etmiş. Üstelik vedalaşırken
onlara kıymetli hediyeler de vermiş. Bu iki Müslüman şaşkın bir şekilde neden bu kadar ikrama mazhar
olduklarını Yahudi'ye sormuşlar.

Yahudi şöyle cevap vermiş: "Gözümün nuru, çok değerli hazinem bir tek kızım var. Gayet iffetli ve
beceriklidir. Sesi de bir meleşinki kadar güzeldir. Zaman oldu, bir Müslüman gence âşık oldu. Çok

²⁴ Baş, *Seyyid Ahmed el-Bedevî*, s.142.

²⁵ Bkz: Zakir Şükrü Efendi, *Mecmûa-yı Tekâyâ*, (nşr: Serhan Tayşi-Klaus Schwarz), Freiburg 1980, s.79 vd.

²⁶ Vett, *Dervişler Arasında*, s.139.

²⁷ Baş, *Seyyid Ahmed el-Bedevî*, s.470; ayr. bkz: Tanman, "Ebürrızâ Tekkesi", c.10, s.365; Hür Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İnsan Yay., İstanbul 2004, s.596, dipnot:2225.

²⁸ Baş, *Seyyid Ahmed el-Bedevî*, s.470.

²⁹ Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf*, s.596; ayrıca bkz: Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, c.5, s.307.

³⁰ Vett, *Dervişler Arasında*, ss.139-140.

³¹ Vett, *Dervişler Arasında*, s.140.

üzülmeme ve karşı çıkmama rağmen Müslüman olup bu gençle evlenmek istiyordu. Bugün ilk defa Müslümanların nasıl ezan okuduklarını duyunca, bu kararından vazgeçti. İşte bundan dolayı size müteşekkirim” demiş.³²

Vett, bundan sonra Hüseyin Nureddin Efendi’ye İslâmiyetin mânevî yönüyle tanışmak için hangi eserleri okuması gerektiğini sorar. O da, Muhyiddin İbnü’l-Arabî’yi (ks) (ö.1240) tavsiye eder. O’nun beş yüz kadar kitap ve risâlesi olduğunu, ancak bunların matbu olmadığını, elyazması halinde bulunduğunu söyler. En önemli eserinin “el-Futûhâtü’l-Mekkiyye” ve “Fusûsü’l-Hikem” olduğunu da kaydeder. Bunun üzerine Vett, Futûhât’ın sekiz büyük ciltlik bir istinsah (kopya) nüshasını Avrupa’ya götürdüğünü ve kendi tavsiyesi üzerine çevirisi yapılmaya başlandığını müjdelir. Hüseyin Efendi çok sevinir. Bunun üzerine Hüseyin Efendi, Fusûsü’l-Hikem’in keşfen yazıldığına işaret ederek: “Vecîz bir eser olduğundan, anlaşılması zordur. Öyle ki bizler bile şerhleri olmadan Fusûs’u anlayamıyoruz. Bu sebeple en kısa zamanda Fusûsü’l-Hikem’in bir de şerhini temin etseniz iyi olur.”

Ona, Fusûs’un çok ilgi çekeceğini söyledim ve devamla “Zira bu şekilde İbnü’l-Arabî’nin manevî tecrübe ve müşahedeleriyle, eserlerinde benzer metafizik tecrübelerine yer veren meşhur İsveçli düşünür Swedenborg’un³³ o tecrübelerini mukayese etme fırsatı doğacak” diye ekledim. Şeyh Hüseyin Nureddin Efendi konuşmasını sürdürerek: “Kısa bir süre önce Muhyiddin Lâdik(î)³⁴ tarafından kaleme alınmış “Fetâvâyâ” (Fetavâ) isimli çok ilginç küçük bir kitap okudum. Matematik ve astronomiye dair bir kitaptı bu... Eserde renklerin insan ruhunda adeta bir müzik etkisi bıraktığı iddia edilerek renklerle kozmik burçlar arasındaki irtibattan bahsediliyor. Sultan Bâyezîd (1447-1512) zamanında yaşamış olan yazar, eserinde eskiden renklerin ve müziğin belirli ruhsal hastalıkların tedavisinde kullanıldığından bahsediyor.³⁵

“Acaba Avrupa’da bu konuda deneyler yapılıyor mu?” diye sordu.³⁶ Hüseyin Nureddin Efendi, bu soruyu yanımdaki Alman müzisyene sormuştu. Onun cevabı da şöyle oldu: “İsviçre’nin Dornach şehrindeki Bağımsız Antropozofi Üniversitesi Goethenaum’da öğretilen yeni bilimlerde müziğin ve renklerin nasıl tedavi amaçlı kullanılabileceğine dair dersler var ki doktorlar tıptaki bu yeni yaklaşımlardan oldukça ümitvarlar.”

Şeyh Nureddin Efendi “Evet” dedi, “Her zaman böyle oluyor Batı dünyası ilhamı (keşfi) Doğu’nun kadîm hikmetinden alıyor, bunu uyguluyor ve bizim modern mukallidlerimize tekrar geri veriyor. Bugün ne yazık ki tüm sahalarda elimizde (bu tür) taklitlerden başka bir şey yok.

Eğer bir müzisyen olarak Ramazan Ayı’nda konservatuvarın Fransız Tiyatrosu’ndaki konserlerine gitmiş olsaydınız -ki bu konu Batı’yı taklit etmeye başladığımız ve orijinal bir şeyler üretebileceğimiz bir alandır- işte o müzik bende, “Bundan uzak durmalıyım!” diyen utangaç, iffetli bir genç kızda bıraktığı etkiyi bıraktı.³⁷ Alman müzisyen de bu konseri dinlemişti ve bunun üzerine Şeyh Hüseyin Nureddin Efendi’den geleneksel Doğu Müziği ile ilgili biraz malûmât vermesini istedi.

³² Vett, *Dervişler Arasında*, s.140.

³³ Emmanuel Swedenborg (1688-1772) İsveçli bilim adamı, filozof, Hristiyan mistiği, ilahiyatçı ve mucid. 56 yaşlarından itibaren bazı manevî tecrübeler yaşamıştır. Vett’in dediği gibi sonradan Henri Corbin, onun fikirlerini Şia batınlılığı ve İbn Arabî’nin görüşlerini mukayese etmiştir. Bkz: Henry Corbin, *Swedenborg and Esoteric Islam*, Swedenborg Foundation Publishers, 1995.

³⁴ Asıl adı Muhyiddin Mehmed olan Türk müziği ve nazariyatçısı bu zat hakkında bilgi için bkz: Hakkı Tekin, “*Lâdikli Mehmed Çelebi ve er-Risâletü’l-Fethiyyesi*”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Niğde Ömer Halisdemir Üniv. SBE., Niğde 1999; Recep Uslu, “Mehmed Çelebi Lâdikli”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 2003, c.28, s.449.

³⁵ Burada Edirne Dârü’ş-Şifâ’sında müzikle tedavi yapıldığını hatırlamak gerekir.

³⁶ Vett, *Dervişler Arasında*, s.141.

³⁷ Vett, *Dervişler Arasında*, ss.140-141.

O da şu açıklamayı yaptı:

“Bizim müziğimize sezgisel müzik denebilir. Özellikle orkestra eşliğinde icrâ edildiğinde müziğimizin bu yönü daha net olarak görülebilir. Mesela, orkestradaki her bir müzisyene, esâsen parçada bulunmayan notalar ya da apayrı pasajlar girmesine izin verilir. Her müzisyen sezgisiyle ne tür farklı çeşitlendirmelerle nasıl eşlik edeceğini anında hisseder. Topluca icrâ edilen bu müzikte, müzisyenlerin tamamı sanki ortak bir kalbi paylaşır gibidirler. Her müzisyene, diğerinin niyetini takip etmede gerekli sezisi, işte bu ortak kalp sağlar.”³⁸

Hüseyin Nureddin Efendi devamla şöyle dedi: “Ancak ister musiki, isterse mimarî alanında olsun sanat böyle anlaşıldığında, bence sadece büyük bir gösterişle başlayan fakat daha sonra hiçlikte (sonsuzlukta) kaybolan ritimlerden başka bir şey ifade etmez. Hadis-i Şerif’te: “Kıyamet yaklaştığında güneş batıdan doğacaktır”³⁹ buyrulur. Bu hadiste, bugün için Batı’da doğan ve Doğu’ya yansıyan işte bu mânevî ışık kastedilmiştir.”⁴⁰

Vett, burada araya girerek Doğu-Batı sentezli yeni bir oluşumun başlatılmasının gerekli olduğunu söyler. Hüseyin Nureddin Efendi de ona katkıda bulunmak üzere hemen şu cevabı verir: “Ancak bu faydalı ve büyük hareketi başlatmak için gerekli üniversitelerimiz, hocalarımız ve malî imkânlarımız yeterli değil.”⁴¹

Hüseyin Nureddin Efendi, on yaşında zikir halkasında başarıyla deveren oğlunu referans alarak manevî eğitimin başlangıcını şöyle açıklar:

“Eğer bir çocuğun sevgisini kazanmak isterseniz, ona önce oyuncak ve şeker vererek kendinize yaklaştırsınız. Bu şekilde onun muhabbetini de elde edersiniz. İşte bundan sonra onu terbiye etmeye başlayabilirsiniz. Muhtelif tarikatların dış yüzü, yeni müritlere sunulmuş şeker gibidir. Bu zâhirî şeyler, onlara arzuladıkları keşf ve cezbe hallerini sunar. Yeni müridler, bunları elde ettikten sonra, asıl manevî terbiye işte bundan sonra başlar.”⁴²

Carl Vett, Hüseyin Nureddin Efendi’den bir ricâda bulunur ve Şeyh (Hüseyin Nureddin) Efendi’ye veda etmeden önce ona Doğu ile Batı arasında kurulacak bir dostluğa hizmet edebilmek amacıyla çeşitli ülkelerdeki insanlarla tanışıp dostluk kurabilmek üzere doğu’ya seyahat yapmaya niyetlendiğini söyler. Gittiği yerlerde tanışacağı insanlarla yakınlık sağlamak üzere faydalı olabilecek bir tavsiye mektubu yazmasını ricâ eder. Bunun üzerine Hüseyin Nureddin Efendi de gayet itinalı bir şekilde istenen mektubu yazar.

Mektubun muhtevası şu şekildedir.

Bismillahirrahmânirrahîm

Elhamdülillâhillezî alleme’l-insane mâ lem ya’lem...

Salât ve selam insanların en hayırlısı ve mükemmeli olan Hz. Muhammed Mustafa (s.a.s.)üzerine olsun. O, âlemlere hakikat üzere Allah’ı (cc) övecek ehliyet ve kabiliyetle geldi.

Salât ve selâm Hazret-i Peygamberin (s.a.s.) Ehl-i Beyt’ine, ashâbına ve tüm insanlara olsun.

³⁸ Vett, *Dervişler Arasında*, s.142.

³⁹ Müslim, Fiten, 118.

⁴⁰ Vett, *Dervişler Arasında*, s.142.

⁴¹ Vett, *Dervişler Arasında*, s.143.

⁴² Vett, *Dervişler Arasında*, ss.144-145.

Bu duayla birlikte bu mektubu okuyan bütün İslâm ve tarikat kardeşlerimden, bu mektubu taşıyan zâtı kabul ile karşılayıp ona yardımcı olmalarını ricâ ediyorum.

Çünkü Yüce Allah (cc) Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurur:

"Allah'ın (c.c.) kelâmına kulak verenler mükâfatlandırılacaklardır."

Allah (c.c.) yol gösterenleri ve insanlığı kemâle erdirmeye çalışanları çok iyi bilir."

Ve'sselâmu 'alâ meni'ttebe 'a'l-Hüdâ... (Selam hidâyete tâbi olanların üzerine olsun)

Bu mektup 1343 Şevval/1925 Nisan ayında yazıldı. Aşağıda imzası bulunan bendeniz fakîr hakir, Allah (cc) yolunun hizmetkârı İstanbul (Kasımpaşa) Bedevîyye Dergâhı ve Tarikatı Şeyhi Hüseyin Nureddin. İmza⁴³

Bu mektuptan da anlaşılacağı üzere bu şekilde mühürlü tasdikli ricâ ve tavsiye mektubu, Carl Vett'e yapılmış nazikâne bir destektir. O sırada Vett, Kelâmî Dergâhı'nda Esad-ı Erbilî'nin misafiridir. Vett, aynı mahiyette bir tavsiye mektubunu ondan da ricâ eder. Esad-ı Erbilî daha içten bir iltifatla Vett'i Avrupa Halifesi olarak şereflendirir ve ona verdiği mektupta şöyle der:

"Bu cümleden olmak üzere kendileri İstanbul'da bulunan Kelâmî Dergâhı'na gelerek on beş gün kalmış, ilmî sohbet ve araştırmalarda bulunmuştur. Doğu ve Batı âlemi arasındaki zıtlık ve ayrılığın ortadan kaldırılması konusundaki arzularını açıkladılar.

Bu yüce gâyenin tahakkuku (gerçekleşmesi) için gereken gayretle Doğu'da bulunan tanınmış meşâyih ve âlimleri ziyaret maksadıyla bir müddet seyahatte bulunacaklarını söylediler. Cenâb-ı Hak ve Hâdî-i Mutlak Hazretleri çalışmalarını şükre vesile kılsın! Âmin.

Bilindiği gibi buna benzer hizmetler dinî hamiyet ve gayret sahipleriyle Hz. Peygamberin (s.a.s.) manevî varisleri olan İslâm münevverlerinin üzerine farz olduğundan, karşılaştıkları kişiler tarafından kendisine hürmet ve yardım gösterilerek, bunun İslâm dininin yücelik ve kudsîyetine delil olacağını ümid ederim.

Tevfik Allah'tandır.⁴⁴

SONUÇ

Bütün bu naklettiklerimizden bir sonuç çıkarmak gerekirse adalet bürokrasisinde uzun yıllar yer almış, hukuk fakültesi mezunu, şeyh olduğu için dinî ilimlere de vâkîf bir Osmanlı aydını olarak yetişen Hüseyin Nureddin Efendi; Arapça, Farsça ve Fransızca bilen bir tarikat şeyhidir. O; ilimle, kitapla, irfanla, okumayla meşguldür ve çok zengin bir kütüphaneye sahiptir. Ayrıca her türlü gösterişten, görünmekten, şöhretten kaçan mütevâzî' ve sade bir hayatla yetinmektedir.

Batı'dan, Doğu'dan haberdar, okuyan hatta Fransız Tiyatrosu'nda müzik dinleyip onu kritik edebilecek seviyede bir musiki bilgi birikimine sahiptir. Din, dil, edebiyat, hukuk, müzik, batı düşüncesi, bürokrasi ve nihayet manevîyat önderliği gibi çok yönlü ve çok renkli bir kişiliğe sahip Hüseyin Nureddin Efendi'yi yeniden ve tekrar tekrar düşünüp anlamanın, günümüz tasavvuf anlayışına çok yönlü katkıda bulunacağına inanıyoruz.

⁴³ Vett, *Dervişler Arasında*, ss.145-146.

⁴⁴ Muhammed Esad-ı Erbilî, *Mektûbat*, (sad. Hasan Kamil Yılmaz-İrfan Gündüz), Erkam Yay. İstanbul 1983, s.385; Vett, *Dervişler Arasında*, ss.195-196.

KAYNAKÇA

- Baş, Derya, *Seyyid Ahmed el-Bedevî, Tarikatı ve İstanbul'da Bedevîlik*, Kitabevi Yay., İstanbul 2008.
- Cebecioğlu, Ethem, *Kastamonulu Hasib Yılcıoğlu, (Allah Dostları-5)*, Sami Efendi İlim ve Kültür Yardımlaşma Vakfı Yay., Ankara 2010.
- Demirdaş, Öncel, "Fatih Türbedarı Tırnovalı Ahmed Âmiş Efendi (ö.1338/1920) ve İrşad Metodu" *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, 2012, c.23, sayı: 1, ss.10-17.
- Erbîlî, Muhammed Es'ad-ı, *Mektûbat*, (sad. Hasan Kamil Yılmaz, İrfan Gündüz), Erkam Yay., İstanbul 1983.
- İbn Tağrıberdî, Ebü'l-Mehâsin Cemâleddin Yusuf, *en-Nücûmü'z-Zâhire fî Mülûki Mısır ve'l-Kâhire, Vezâretü's-Sekâfe ve'l-İrşad*, Kahire, 1929.
- Kara, Mustafa, "Bedeviyeye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1992, c.5, ss.318-319.
- Muallim Nâci, *Lügât-ı Nâci*, İstanbul 1318/1902.
- Okay, Orhan, "Hâtırat", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, c.16, ss.445-449.
- Özcan, Nuri, "Baykara, Abdülbâki", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1992, c.5, ss.246-247.
- Tanman, M. Baha, "Ebürriżâ Tekkesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, c.10, ss.364-365.
- Tekin, Hakkı, "*Lâdikli Mehmed Çelebi ve er-Risâletü'l-Fethiyyesi*", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi SBE., Niğde 1999.
- Uslu, Recep, "Mehmed Çelebi Lâdikli", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 2003, c.28, ss. 449.
- Vassâf, Osmanzâde Hüseyin, *Sefîne-i Evliyâ*, (sad. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz), Kitabevi Yay., İstanbul 2006.
- Vett, Carl, *Dervish Diary, (Dervişler Arasında İki Hafta)*, (çev. Ethem Cebecioğlu), Kaknüs Yay., İstanbul 2017.
- Vett, Carl, *Kelâmî Dergâhından Hatıralar*, (çev. Ethem Cebecioğlu), Muradiye Yay., Ankara 1992.
- Vett, Carl, *Tekke Günlüğü*, (çev. Ercüment Asil - Haşim Koç), Elest Yay., İstanbul 2004.
- Yücer, Hür Mahmut, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İnsan Yay., İstanbul 2004.
- Zakir Şükrü Efendi, *Mecmûa-i Tekâyâ*, (nşr: Serhan Tayşi-Klaus Schwarz), Freiburg, 1980.